

Josip Vošnjak je bil eden najpomembnejših slovenskih politikov v 70. in 80. letih 19. stoletja. Bil je kar 29 let poslanec, najprej v štajerskem deželnem zboru (1867–1878), nato v dunajskem državnem zboru (1873–1885) in v (ljubljskem) kranjskem deželnem zboru (1877–1895), kjer je bil med letoma 1878 in 1896 tudi deželni odbor-nik. Pomembno vlogo je odigral tudi kot zdravnik in pisatelj.

Josip Vošnjak

Buditelj slovenstva

Rodil se je tovarnarju usnja v Šoštanju leta 1834. Na Dunaju je študiral medicino. Kot zdravnik je delal v raznih krajih, najdlje v Slovenski Bistrici v 60. letih in v Ljubljani (1872–1895), kjer je bil primarij v prisilni delavnici. Leta 1860 je začel pisati v *Novici*, kmalu nato pa je kot agitator in organizator postal dejaven v politiki. Ko je kot mlad zdravnik služboval v Kranju, se je navdušil za slovenstvo in politiko. Po Bleiweisovem naročilu je leta 1861 v Kranju zbral 1.200 podpisov za peticijo ministru Antonu Schmerlingu, v kateri so bile navedene vse točke narodnega programa, predvsem pa zahteva po enakopravnosti slovenščine v uradih in šolah. Po krajih, kjer je služboval, je ustanavljal društva ter budil mestno in kmečko ljudstvo k narodni zavednosti. Ko se je leta 1862 v celjskem okraju začela volilna agitacija, se je izkazal kot organizator, pisec razglasov, programov, vabil in dopisov. V 60. letih, ki so bila za Slovence pomembna zaradi uveljavljanja slovenščine v političnem in kulturnem življenju ter bujenja politične narodne zavesti, je bil v letih 1863–64 med ustanovitelji Slovenske matice. Leta 1865 je sodeloval pri Maribor-

skem programu, ki je zahteval skupen zbor notranjeavstrijskih dežel, torej večjo upravno enoto na tem območju. Leta 1867 je napisal brošuro *Slovenci, kaj čemo?* in bil med ustanovitelji časopisa *Slovenski gospodar*. Ko je leta 1867 nova liberalna vlada na Dunaju omogočila pogoje za boj za Zedinjeno Slovenijo, je bil Vošnjak v mariborskem kmečkem okraju izvoljen za poslanca v štajerski deželni zbor, kjer so bili zelo pomembni njegovi nastopi leta 1868, ko je zagovarjal jezikovno enakopravnost in Zedinjeno Slovenijo. Aprila 1868 je bil v Mariboru med ustanovitelji časopisa *Slovenski narod* (izhajal je do leta 1945) in nato med njegovimi najmarljivejšimi sodelavci.

Taborsko gibanje

Vošnjak je bil med glavnimi organizatorji in govorniki na taborih: najprej v Ljutomeru, 9. avgusta 1868, nato pa še v Žalcu, Šempasu, Vižmarjih in Ormožu. Po njegovi zaslugi so na teh narodnomobilizacijskih prireditvah puščali ob strani notranje spore in tako varovali narodno enotnost. Leta 1872 so liberalni mladoslovenci samostojno nastopili. Vošnjak se je ločil od Bleiweisa in Coste,

prestopil k radikalni politiki in se povezal z Josipom Jurčičem in Valentinom Zarnikom. Zanimivo, da (danes) nihče ne govori o tej prvi veliki "ločitvi duhov" na Slovenskem, "vsi" omenjajo le naslednjo čez dobro desetletje, ki ji je ta prva postavila temelje (lahko bi rekli, da so najprej liberalci napadli katoličane, potem pa so jim čez nekaj let začeli ti vračati). Vošnjak je uveljavil geslo "Vse za domovino, omiko in svobodo" in vodil njihovo skupino v državnem zboru. Zlasti ustanovitev Narodne

tiskarne v Ljubljani leta 1872, kjer je bil Vošnjak osrednja osebnost, in nasprotovanje "starim" v Slovenski matici sta sprožila hude polemike.

Poslanec na Dunaju

Leta 1873 je bil Vošnjak v kmečki kuriji okraja Celje izvoljen v dunajski državni zbor, kjer je ostal do leta 1885. V tem obdobju je bil na čelu novega slovenskega liberalnega tabora (1873 je bil predsednik mladoslovenskega volilnega odbora, 1874 pa predsednik Narodnega društva). Zaradi njegove zelo aktivne dejavnosti so starslovenci imenovali svoje nasprotnike kar "vošnjakovci". Kljub burnim razpravam je bilo Vošnjakovo politično delo v tem času zelo pomembno za prebujanje slovenske Štajerske in tudi za splošno narodno življenje. Kot državni poslanec se je

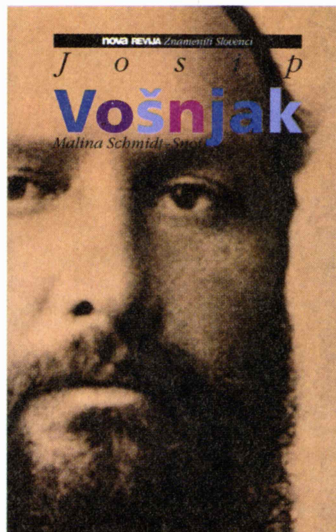
zavzel za ustanovitev gimnazije na Ptuj in vinarske šole v Mariboru.

Velika Vošnjakova poslanska prizadevanja so obrodila sad leta 1880, ko je bila dokončno sprejeta njegova resolucija o uvedbi slovenskega učnega jezika v srednjih šolah na Kranjskem, Spodnjem Štajerskem, Koroškem, Primorskem (tudi v Trstu) ter v učiteljskih pripravnicah v Ljubljani in Mariboru. Vošnjakovo zadnje politično dejanje je bilo izbojevanje slovenskih vzporednic na celjski gimnaziji.

Ob začetku Taaffejeve dobe (1879) je imel Vošnjak v slovenski politiki vodilni položaj. Postal je najpomembnejši in najaktivnejši slovenski deželni poslanec ter v letih 1878–1895 edini slovenski deželni odbornik na Kranjskem. Ko je leta 1881 umrl Jurčič, je začela Vošnjakova vloga v slovenski politiki upadati. Med starejšimi politiki liberalne smeri je bil Vošnjak najbolj nesebičen in idealen delavec. Vodilo ga je prepričanje, da je ljudstvo mogoče prebuditi in narodno utrditi samo z izobraževanjem in gospodarsko osamosvojitvijo.

Politik, zdravnik, pisatelj

Tako je bil Vošnjak na začetku politične kariere v 60. letih 19. sto-

6.5.2004

letja agitator, društveni delavec, pevec in igralec, a kmalu je segel po persu ter začel z izobraževalnim in gospodarskim delom. Napisal je tudi več političnih propagandnih knjižic, med drugim o taborih in mladostovencih v državnem zboru. Po njegovi zaslugi se je izboljšal položaj deželnih zdravnikov na Kranjskem. Pisal je o zdravstvu, agrarnem vprašanju, zadrugah, vinarstvu, hranilnicah itd.

Bil je predsednik Slovenskega pisateljskega društva. V dramatik je bil pomemben člen med Linhartom in Cankarjem. V času, ko so dramatik pisali predvsem enodejanke, namenjene čitalniškim uprizoritvam, se je Vošnjak lotil celovečernih dram resnega in tudi komičnega žanra. V njih je načrtno uprizarjal sodobne slovenske meščanske like (trgovci, odvetniki, zdravniki, narodni buditelji, politiki, njihove družine). Pomembni sta njegovi drami *Lepa Vida* (1893) in *Dr. Dragan* (1894) in komedije *Pene*, *Svoji k svojim* in *Ministrovo pismo* (vse uprizorjene leta 1889). Napisal je tudi več pripovednih del, med drugim roman *Pobratini* (1889).

Napoti sopotnikom

Velik udarec je Josip Vošnjak doživel leta 1889. Takrat so mu nekateri njegovi politični sopotniki liberalci "zasadili nož v hrbet", in to prav tisti, ki jim je prej nesebično pomagal. Potem ko je bil Vošnjak dvajset let deželni odbornik, se je tega leta za to funkcijo potegoval tudi katoličan Karl Klun, ki sta ga podprla liberalca Fran Šuklje in Janko Kersnik. To je Vošnjaka hudo prizadelo. V pismu je svojemu prijatelju Pavlu Turnerju zapisal: "Videl sem pa spet, da človek, naj še tako pošteno misli in tako napeto dela, ne najde nobene hvaležnosti. Dvanajst let sem, da je vsak, tudi izmed najhujših nasprotnikov priznal, zares vzgledno delal v dež. odboru in mnogo koristil deželi. [...] In zdaj, ko sem osivel v narodnem delu, me hočejo izpodriniti iz mesta, ktere mu sem bil popolnoma kos, in nanjga postaviti moža, ki nikdar ni drugega pisal, ko poročila v časnike, živel pa je razkošno in se dobro redil.

In tega človeka so proti meni podpirali, ne duhovniki in kmetje sami, katerim to ne zamerim, ampak ona inteligencija, ki je bila iz-

Josip Vošnjak je bil organizator in govornik na taborih, kjer se je oblikovala slovenska narodna samozavest.

voljena od liberalne strani in na ves glas poudarjala svojo liberalnost."

Umik na Visole

Leta 1895 se je Vošnjak upokojil. V politiki so nastopili povsem novi časi, oblikovali sta se najprej katoliška, nato pa še liberalna stranka, v njegovem liberalnem taboru je prizorišče zasedla mlada garda politikov, ki so ji njihovi starejši politični očetje postali v napoto. Med njimi sta bila najvidnejša Ivan Hribar, predvsem pa mladi agresivni Ivan Tavčar. Vošnjak se je zagrenjen umaknil na svoje vinogradno posestvo na Visolah pri Slovenski Bistrici, ki mu ga je že v 60. letih kupil oče. Tam je pisal in se ni prikazal v Ljubljano polnih sedem let.

Na Visolah je napisal tudi svoje znamenite spomine, ki so jih natisnili v Ljubljani leta 1905 in 1906, toda v njih se je ustavil pri letu 1873, saj je bil

mnenja, da bi z opisovanjem nadaljnjih let moral pisati tudi o svojih, predvsem pa o nečednostih drugih.

Biografija o Vošnjaku

Založba Nova revija je v zbirki *Znameniti Slovenci* zdaj o Josipu Vošnjaku izdala biografijo, ki jo je napisala **Malina Schmidt-Snoj**. To, da smo o tako pomembnem politiku, ki je bil v samem ospredju konstituiranja slovenskega naroda v drugi polovici 19. stoletja, šele zdaj dobili spodobno biografijo, dovolj zgovorno govori o stanju našega zgodovinopisja. Seveda nimamo biografij niti o celi vrsti drugih pomembnih Slovencev naše zgodovine. Najprej je to delo preprečil komunizem s svojo revolucionarno miselnostjo, po njegovem padcu pa svojevrsten molk naših zgodovinarjev (k sreči je tudi nekaj izjem!). Malina Schmidt-Snoj je v knjigi pr-

vič temeljiteje javno prikazala Vošnjakovo pisateljsko delovanje. Dotaknila se je tudi Vošnjakovega zasebnega življenja, njegovih ljubezni, družine in tudi svojevrstne tragike njegove zasebnosti, čeprav je imela pri pisanju na razpolago zelo malo virov o tem. Vošnjak se je poročil z "navadnim" dekletom, ki je živelo blizu njegovega vinskega hrama v Visolah, in imel z njo tri hčere in sina. Sin je postal oficir avstro-ogrske vojske, toda že v prvem mesecu prve svetovne vojne je padel na fronti v Galiciji proti Rusiji. Njegovo posestvo na Visolah je sinova vdova, z njo je bil poročen le kakšen mesec, hitro spravila na kant in prodala.

Pred vsem narodnost

Josip Vošnjak je umrl leta 1911 na Visolah, pokopan pa je na pokopališču ob cerkvi sv. Venceslava v Zgornji Ložnici pri Slovenski Bistrici. Avtorica je tako stopila na mesto zgodovinarjev in je namesto njih izkopala iz pozabe tega pomembnega slovenskega politika, publicista in pisatelja, pri tem pa ji je uspelo odkriti zelo veliko zanimivih podrobnosti iz Vošnjakovega življenja in dela. Knjiga je napisana v lepo berljivem jeziku, opremljena je z veliko dokumentarnimi slikami, na koncu pa so dodani še bibliografija, viri, imensko kazalo, ki nam je pri branju takšne knjige lahko v veliko pomoč, časovna tabela in rodovnik rodbine Vošnjak.

Proti koncu je o Vošnjaku zapisala tudi naslednje besede: "Prav skrb za slovenski narod je bila Vošnjakova Arhimedova točka, iz katere so žarčila njegova dejanja tako rekoč na vsa polja tedanjega življenja in ljudi osveščala na področjih zdravstva, narodnostne biti, politične organizacije, gospodarskih podvigov in literarnih načrtov. Da je narodnostna ideja res zavzemala pri Vošnjaku absolutno prvo mesto, vidimo tudi iz njegovega zapisa, kjer jo postavlja ob bok zanj enako epohalni ideji – krščanstvu: *Vsak čas, vsako stoletje skoro ima svoje posebne misli ali ideje, ktere po malem rastejo in se razširjajo, da končno prešinejo vse narode in jih navdušujejo k veličanskim delom, kterim se še čudi ves poznejši svet. Taka ideja bila je pred 1800 leti krščanstvo, in taka ideja je zdaj narodnost.*"

Ivo Zajdel

Josip Jurčič (na sliki) in Josip Vošnjak sta bila velika prijatelja in sodelavca.

Sv. Venceslav v Zgornji Ložnici pri Slovenski Bistrici, kjer je pokopan Josip Vošnjak